

איך בונים חברה מתחשבת?

דף עבודה • קראו בתנ"ך: ויקרא י"ט, פסוקים ט-י, י"א, י"ג-י"ח, ל"ב-ל"ו. זו בחירה של חוקים חברתיים מתוך הפרק, ולא כל חומר הלימוד השנתי.

מילים שעוזרות להבין

שכיר ורכיל

שכיר: אדם העובד תמורת שכר. רכיל: מי שמפיץ דברים על אחרים. בדקו בפסוקים י"ג וט"ז מה נאסר לעשות.

פאה ולקט

פאה: חלק בקצה השדה שמשאירים בלי לקצור. לקט: שיבולים שנפלו בזמן הקציר. הפסוקים מצווים להשאיר מזון לעני ולגר.

1. **פסוקים ט-י:** מה בעל השדה מתבקש להשאיר, ולמי? הסבירו כיצד החוק מסייע למי שחסר לו מזון.

2. **פסוק י"ג:** מה הקשר בין עבודה לבין קבלת שכר בזמן? כתבו במילים שלכם את האיסור שבפסוק.

3. **פסוק ט"ו:** מדוע אסור להעדיף במשפט אדם עני או אדם בעל מעמד? מה צריך לקבוע את ההחלטה?

מהפסוק אל חיי הכיתה

"וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא י"ט, י"ח; קטע מהפסוק)

4. פסוק ט"ז: בקבוצת הכיתה הופצה שמועה על תלמיד. הסבירו איזה איסור נוגע להפצת השמועה, והציעו תגובה שאינה פוגעת בו.

5. פסוק י"ח: ילד לא השאיל לכם עיפרון. למחרת הוא מבקש עזרה. תנו דוגמה לנקמה, ואז כתבו דרך אחרת להגיב.

6. פסוקים ל"ג-ל"ד: איזה יחס לגר נדרש בפסוקים? איזה זיכרון של בני ישראל מנמק את הדרישה?

7. פסוקים ל"ה-ל"ו: הסבירו מדוע משקל לא מדויק בחנות פוגע בצדק. היעזרו במילה "צדק" שבפסוק.

משימה בזוגות: תקנון הכיתה

בחרו חוק אחד מהפרק. כתבו: מראה המקום, הסבר החוק, וכלל כיתתי בהשראתו. הבחינו בין החוק המקראי לבין היישום החדש שאתם מציעים.

לבדיקה עצמית: ציינתי פסוק? הסברתי ולא רק העתקתי? היישום שלי קשור לחוק?

מבחן תרגול: חוקים וחברה

מבחן פתוח בתנ"ך • 30 דקות מוצעות • 100 נקודות לתרגול בלבד, לא ציון רשמי. השיבו במילים שלכם ובססו על הפסוקים.

1. פאה ולקט (20 נקודות): הסבירו את שני המושגים ואת מטרת החוקים בפסוקים ט-י. ציינו מי מקבל את העזרה.

2. משפט הוגן (20 נקודות): שופט אומר: "אני מעדיף את העשיר כי הוא חשוב בעיר". הסבירו במה הדבר סותר את פסוק ט"ו. האם מותר להעדיף את העני רק מפני שהוא עני? נמקו.

3. נקמה ורכילות (20 נקודות): בחרו אחד מהאיסורים בפסוקים ט"ז או י"ח. הסבירו אותו ותנו דוגמה מקורית להימנעות ממנו.

4. היחס לגר (20 נקודות): מה דורשים פסוקים ל"ג-ל"ד, ואיזה נימוק ניתן לדרישה?

5. שאלה מסכמת (20 נקודות): בחרו שני חוקים שונים מהיחידה. הסבירו כיצד הם עוזרים לבנות חברה שאפשר לחיות בה בביטחון ובכבוד.

תשובות והצעת בדיקה למורה

דפי העבודה

- משאירים פאה ולקט בשדה, וכן מתנות מהכרם בפסוק י', לעני ולגר. כך ניתנת גישה למזון גם למי שאין לו שדה.
- אין לעכב את שכר העובד עד הבוקר. יש לשלם את המגיע לו, ולא לנצל את חולשתו.
- אין להעדיף אדם בגלל עוניו או מעמדו. יש להכריע בצדק לפי העניין והראיות.
- "לא תלך רכיל בעמך". למשל: לא להעביר את השמועה; לעצור את הפצתה ולפנות למבוגר במקרה של פגיעה.
- נקמה: סירוב לעזור רק כדי להחזיר פגיעה. דרך אחרת: לעזור ולשוחח בנפרד על מה שקרה. יתקבלו דוגמאות מנומקות אחרות.
- אין לפגוע בגר; יש להתייחס אליו כאזרח ולאהוב אותו. הנימוק: בני ישראל היו גרים בארץ מצרים.
- משקל כוזב גורם לקונה לשלם עבור כמות שאינו מקבל. הפסוקים דורשים מידות ומשקולות צדק.

מחווין למבחן התרגול

- שאלה 1:** פאה 5; לקט 5; עני וגר 5; מטרת סיוע מנומקת 5.
- שאלה 2:** איסור העדפת בעל מעמד 8; גם אין העדפה אוטומטית לעני 6; הכרעה בצדק והסבר 6.
- שאלה 3:** זיהוי האיסור ומראה מקום 5; הסבר נכון 7; דוגמה מתאימה 8.
- שאלה 4:** שני מרכיבי היחס לגר 10; זיכרון הגרות במצרים 5; קשר בין הזיכרון ליחס 5.
- שאלה 5:** לכל חוק: זיהוי 3; הסבר 3; קשר לכבוד או ביטחון 4. תשובות מגוונות מתקבלות כאשר הן נשענות על הפסוקים.

אין להפוך את המחווין לתשובה יחידה. יש לקבל ניסוח עצמאי נכון ולתת משוב על הבנה, ביסוס ויישום.

חברה טובה מתחילה במעשים

"ואהבת לרעך כמוך" ויקרא י"ט, י"ח; קטע מהפסוק

נוהגים ביושר

לא גונבים ולא משקרים; משתמשים במידות צדק.

י"א; ל"ה-ל"ו

משאירים מקום לאחר

פאה ולקט לעני ולגר.

פסוקים ט-י

שומרים על כבוד

לא מפיצים רכילות ולא נוקמים; מכבדים זקנים וגרים.

ט"ז, י"ח, ל"ב-ל"ד

שופטים בהגינות

לא מעדיפים אדם בגלל עונו או מעמדו.

ט"ז

לפני שפועלים, שואלים

האם המעשה שלי הוגן?

במי הוא עלול לפגוע?

איזה חוק מהפרק יכול להנחות אותי?

תרשים מושגי לימודי מקורי, לא צילום ולא המחשה של אירוע מקראי.

דף חזרה לפני המבחן

מה צריך לדעת?

1. להסביר פאה, לקט, שכיר ורכילות במילים שלכם.
2. לאתר חוק בפסוק ולזהות על מי הוא מגן.
3. להסביר את הדרישה למשפט הוגן ולמידות צדק.
4. לקשר בין זיכרון הגרות במצרים לבין היחס לגר.
5. להבחין בין ציטוט מהמקרא לבין דוגמה חדשה מחיי הכיתה.

בדקו את עצמכם

בלי להסתכל בתשובות: בחרו חוק, כתבו הסבר, מראה מקום ודוגמה. אחר כך בדקו את הפסוק ותקנו במידת הצורך.

מקורות והיקף

היחידה היא חלק ראשון לכיתה ה', לא חומר לכל השנה ולא כל החוקים בפרק. עיקרה חוקים חברתיים נבחרים בוויקרא י"ט.

חוזר המפמ"ר ליסודי תשפ"ז, עמ' 11, כולל במיקוד כיתה ה' את ויקרא י"ט, חוקים חברתיים ומוסריים. נבדק ב-23.10.2026.

https://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/tanach/tanach2027/HOZER_MAFMAR_YESODI2027.PDF

זהו חומר תרגול עצמאי לצד קריאה בתנ"ך המלא, לא ספר לימוד מאושר ולא תחליף לתנ"ך. חוזר המפמ"ר תשפ"ז דורש הוראה ולמידה מתוך תנ"ך מלא בכיתות ד'-ו', ואינו מאשר שימוש בחוברות וספרים אחרים (עמ' 3).

נוסח הפסוקים נבדק מול מכון ממרא, ויקרא י"ט.

<https://mechon-mamre.org/p/pt/pt0319.htm>

המשימות, דוגמאות היישום והמחווון נכתבו לצורכי תרגול. אין כאן אישור של משרד החינוך לחומר שנכתב.